

TÜRK SPORCULARININ SOSYAL GÜVENLİĞİ

Barış ÖZTUNA

Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Çankırı, TÜRKİYE, **Email:** barisoz83@yahoo.com

Özet

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunuyla; bütün vatandaşlara eşit kapsam ve kalitede sosyal güvenlik hizmet verilen bir yapının oluşturulmasını sağlamaktadır.

4857 sayılı İş Kanunu'nu uyarınca İş Kanunu'nun kapsamı dışında bırakılan diğer bütün sporcular gibi profesyonel futbolcuların da kendi faaliyet gösterdikleri spor dalına göre ilgili federasyonlarca düzenlenen mevzuat hükümlerine tabi oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda profesyonel futbolcular İş Kanununda yer alan hizmet sözleşmesinin feshi, ihbar ve kıdem tazminatı gibi haklardan faydalanamamaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de sporcuların İş Kanunu'ndaki yerini ortaya koymak ve yasal sınırlarını çizmektir. Çalışmanın amacı, 4857 sayılı İş Kanunu ve 5510 sayılı Kanunu'na göre Türk sporcularını açıklamaktır.

Profesyonel sporcular 5510 sayılı Kanunun kısa ve uzun vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında sigortalı sayılır. Ama amatör sporcular 5510 sayılı Kanunun kısa ve uzun vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında sigortalı sayılmamaktadır.

5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanuna göre, olimpiik, paralimpiik ve defolimpiik spor dalları içinde kabul edilmiş spor dallarının büyükler kategorisinde; olimpiyat oyunlarında, Dünya veya Avrupa şampiyonalarında ferdi ya da takım sporlarında takım halinde birinci, ikinci ve üçüncü olan amatör sporcular ile takım halinde olimpiyat veya dünya şampiyonu olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktör ve antrenörlerine sporcu şeref aylığı verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Türk Sporcuları, Türk Sporcularının Sosyal Güvenliği

SOCIAL SECURITY OF TURKISH ATHLETES

Abstract

Law No. 5510 realized within the social security reform aims providing a structure which presents equal scope and quality of social security service other all citizens.

According to Labor Law No 4857, unionization of sportsmen in Turkish legal environment is possible, sport clubs and sportsmen are continuing to live without so many rights and obligations but they didn't.

Aim of this study; to prove sportsmen of location of the labour law and to mark off. The purpose of the study is explained according to Law No. 4857 and Law No. 5510 Turkish athletes.

Profesional athletes deemed to be insurance holders for the purposes of implementing short and long term insurance branches of No 5510 Law. But amateur athletes don't seem to be insurance holders for the purposes of implementing short and long term insurance branches of No 5510 Law.

According to the law 5774 regarding to be called as an government athlete, within the adults category of the sports that are accepted as olympic, paralympic and deaflympic; pension is paid to the amateur athletes who became first, second or third at Olymic games, World or European Champions as an individual or team sports and to the national team coaches and assistant coaches of the athletes' who became Olympic or World Champion as a team.

Keywords: Social Security, Turkish Athletes, Social Security of Turkish Athletes

Giriş

Her insanın yaşamında karşılaşacağı hastalık, yaşlılık gibi riskler vardır. Bunlara kazalar, doğumlar, işsiz kalma gibi riskler eklendiğinde sosyal sigorta uygulamaları endüstrileşme sonrası sistematik bir biçimde hayata geçen ilk uygulama olmuştur. 20. yüzyılda ise sosyal sigortalar nüfusun büyük bir bölümünü kapsayan sosyal güvenlik sistemlerine dönüşmüş ve herkes için asgari bir sosyal koruma anlamı kazanmıştır (Koray, 2008: 326).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 60 ıncı maddesinde; “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” hükmüne yer verilmiştir. Türk sporcuları sosyal güvenlik sisteminde yer almaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, Türk sporcularının sosyal güvenlik sistemi içerisindeki yerini belirtmektir. Bu çalışmada, amatör ve profesyonel sporcuların sosyal güvenlik konusunu, sigortalı sporculara sağlanan yardımları ve sporcu şeref aylığını incelemektedir.

1. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik; mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik risklere karşı toplumun geneline sosyal güvence dağıtmaktadır. Sosyal güvenliğin temel gaye ve amaçlarını; toplumda yaşayan bireylere ekonomik destek sağlamak, toplumu genel olarak risk kabul edilen olaylara veya olgulara karşı korumak ve toplumda yaşayan herkesin gelişmesini sağlamak için sistem oluşturmaktır (Korkusuz ve Uğur, 2013: 6-7). Sosyal güvenlik, ülkede yaşayan herkesin, toplum huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerin verdiği zararlardan, bir “insan hakkı” ve esas itibarıyla bir “Devlet görevi” olarak, primli ve/veya primsiz rejimlerin kullanılması suretiyle kurtarılmasını amaçlayan bir sistemdir (Şakar, 2009:6). Sosyal güvenlik tanımları, gelir elde etmenin tüm boyutlarını içeren en geniş anlamından, devletin gelir desteği sistemlerine odaklanan dar anlama kadar farklılık göstermektedir (Alcock ve diğerleri, 2011: 401). Tehlikeyle karşılaşan ve yoksulluğa düşen bireye, asgari bir güvence sağlamak sosyal güvenliğin ana nedenidir. Sosyal güvenliğin yöntem ve ilkelerinin sürekli olarak tartışılması ve değişmesi nedeniyle sosyal güvenliğin pek çok tanımı yapılmıştır (Kuruca ve Özdamar, 2013: 38).

Toplumunu oluşturan bütün bireyleri, beşikten mezara kadar bütün hayatları boyunca ilgilendiren sosyal güvenlik, sosyal politikanın ve gelişmiş ülkelerdeki refah devleti anlayışının ulaştığı en önemli zirve olarak kabul edilmekte ve gelişmekte olan toplumların çağdaşlık hedefleri arasında baş sırayı almaktadır (Alceylan, 2007: 70). Sosyal güvenlik, bir ülke halkının bugününü ve yarınını güven altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan kurumlar bütünüdür (Talas, 1979: 14). Sosyal güvenlikte amaç ise, çalışma gücünü herhangi bir nedenden dolayı tamamen veya geçici olarak yitirenlere gereksinimlerini karşılayacak asgari bir kazancın temin edilmesi ile beden veya ruh sağlığını yeniden kazanmalarını sağlamaktır (Kurt, 2009: 6). Sosyal güvenlik politikaları, bireyleri sosyal risklere karşı koruma çabaları etrafında yoğunlaşıyorsa, görünürdeki amaç, bireye ekonomik bir güvence sağlamaktır. Fakat bu güvence, özde, herkese kişiliğini geliştirme olanağını da vermektedir. Öyleyse, sosyal güvenlik politikalarının temelinde, kişiliğin geliştirilmesi ve hatta insanlığın mutluluğu yatmaktadır (Güzel ve diğerleri: 2012: 7-8).

1.1. Türk Sporcularının Sosyal Güvenliği

4857 sayılı İş Kanunu'nun 4 üncü maddesine göre sporcular İş Kanununa tabi değildir. İş Kanunu hükümlerine göre kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ve yıllık izin hakkı talep edilememektedir. Buna rağmen, sporcuların sosyal güvenlik sistemi içerisinde olmalarına engel değildir. Sosyal güvenlik açısından sporcuları amatör ve profesyonel olarak ikiye ayırmak gerekmektedir.

1.1.1. Sosyal Güvenlik Mevzuatına Göre Amatör Sporcuların Durumları

Amatör sporcuların sosyal güvenlik hakkı ise, ilgilendikleri spor faaliyeti ile ilgili işçi işveren ilişkisi olmadığından dolayı sigortalı sayılmamaktadırlar. Konu ile ilgili olarak 5510 sayılı Kanun'un 6 ncı maddesinin birinci fıkrasına 12.07.2012 tarih Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 36 ncı maddesine eklenen (m) bendi uyarınca Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, Türkiye Futbol Federasyonu, bağımsız spor federasyonları tarafından yapılan her türlü gençlik ve spor faaliyetleri ile bu faaliyetlerle ilgili kamp, eğitim ve hazırlık çalışmalarında süreklilik arz etmeyecek şekilde görevlendirilenler sigortalı sayılmayacaktır.

Amatör sporcuların sağlık yardımından faydalanması için yeni bir uygulama yürürlüğe konulmuştur. Buna göre, Türk Sporunun kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı ve bağımsız federasyonlar ile Türkiye Futbol Federasyonu'ndan lisanslı olup herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşunun sağlık yardımından yararlanamayan amatör sporculara, sağlık hizmet sunucularından sağlık hizmeti satın alınması konusunda 10/04/2013 tarihinde protokol imzalanmıştır.

Bununla birlikte, 15.06.2004 tarihinde Sağlık Bakanlığı ile Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı arasında imzalanan protokol uyarınca Sporcu Lisans, Tescil, Vize ve Transfer Yönetmeliği hükümleri gereğince lisans almış, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmayan sporcular Sağlık Bakanlığına bağlı tedavi merkezlerinden ücretsiz olarak sağlık hizmeti alabilmektedirler.

1.1.2. Sosyal Güvenlik Mevzuatına Göre Profesyonel Sporcuların Durumları

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun çıkarmış olduğu 2013/11 sayılı Genelge uyarınca “herhangi bir spor dalını kendisine meslek edinen ve bundan kazanç sağlayan kişilere profesyonel sporcu denilmekte, bu kişiler kulüplerinin (yani işverenin) gösterdiği yerlerde tespit edilmiş çalışma saatlerine tabi olarak ve işveren veya vekilinin emir ve talimatı altında antrenman ve müsabakalar yaptıklarına, mukabilinde önceden yapılmış anlaşma ile tespit edilmiş ücretleri aldıklarına göre, anılan kimselerin işverenle hukuki ilişkileri bir hizmet akdine dayanmaktadır” denilmektedir.

Bununla birlikte, aynı genelgede “faaliyetin sporla ilgili oluşu, profesyonel sporcu ile kulüp arasındaki bağın hizmet akdi sayılmasına mani teşkil etmediği gibi, sosyal sigortadan istisnaya da sebep teşkil etmemektedir. Spor kulüplerince çalıştırılan antrenör, menajer, teknik direktör, masör ve diğer müstahdemlerin akdi bağlılıkları da aynı nitelikte olduğundan, spor kulüplerince çalıştırılan bu gibi kişiler Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine tabi sigortalı sayılacaktır” şeklinde konuya açıklık getirmiştir.

Profesyonel sporcuların prime esas kazançları, aldıkları ücretler 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 80 inci maddesine göre hesaplanmaktadır. Profesyonel spor kulüpleri, sporcularını sigortalı olarak Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirmek

zorundadırlar. Sporculara ödenen ücretler, aylık sigorta primi üzerinden olmasına karşın, daha düşük miktarda bildirim yapılması halinde Sosyal Güvenlik Kurumu'nun yapacağı denetimlerde bu durumun tespit edilmesi halinde, kulüpler ceza ödemek zorunda kalacaktır. Sigortalı giriş bildirgesi yapılmayan, aldığı ücretten daha düşük düzeyde primi bildirilen profesyonel sporcular bu durumlarını Alo 170 ya da Sosyal Güvenlik Kurumu'na şikâyetlerini bildirebilmektedirler. Profesyonel sporcular, son sigortasız olarak çalıştığı kulüpten ayrıldığı yılın sonundan itibaren beş yıl içerisinde hizmet tespit davası açma hakkına sahiptirler. Hizmet tespit davasının olumlu sonuçlanması halinde, profesyonel sporcunun sigortası geçmişe dönük tescil edilmektedir. Ayrıca, çalıştığı kulübe de Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından idari para cezası verilmektedir.

1.2. Sporcu Şeref Aylığı

Sporcu Şeref Aylığı, 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun'un 3 üncü maddesinde açıklanmıştır.

Daha önceden konu 13.10.1983 tarih 18190 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan mülga 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında ele alınmıştır. Buna göre, mülga 2913 sayılı Kanun'un 2 nci ve 3 ncü maddeleri uyarınca büyüklerarası Olimpiyat oyunlarında, Dünya ve Avrupa şampiyonlarında ferdi veya takım halinde şampiyonluk kazanan amatör Türk sporcularına, bunların ölümleri halinde aile fertlerine aylık bağlanmasında uygulanacak usul ve esasları gösteren hükümleri kapsar. Bu Kanun kapsamına giren sporculara, kırk yaşını doldurdukları tarihte başlamak üzere; bunların ölümleri halinde, 5 inci maddedeki şartları haiz olmaları kaydıyla aile fertlerine, 15/6/1978 tarih ve 2150 sayılı Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Alanların Aylıklarının Yükseltilmesi Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık bağlanır.

2913 sayılı mülga Kanun'un 4 üncü maddesi gereğince “şampiyon sporcunun kırk yaşını doldurmadan önce çalışma gücünün yüzde otuz beşini kaybetmesi halinde aylık, bu durumun meydana geldiği tarihten itibaren bağlanır. Kaybedilen çalışma gücünün tespit edilmesinde T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nun malullük hükümleri uygulanır” şeklinde tanımlanmıştır.

24 Haziran 2008 tarihinde kabul edilen 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun ile başarılı sporculara verilen aylığın adı sporcu şeref aylığı olarak tanımlanmıştır. 5774 sayılı Kanun'un 2 nci maddesine göre, “müsabakaların yapıldığı dönem itibariyle Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından olimpik, paralimpik ve defolimpik spor dalları içinde kabul edilmiş spor dallarının büyükler kategorisinde; olimpiyat oyunlarında, Dünya veya Avrupa şampiyonalarında ferdi ya da takım sporlarında takım halinde birinci, ikinci ve üçüncü olan amatör sporcular ile bunların ölümü halinde bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarını ve takım halinde olimpiyat veya dünya şampiyonu olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktör ve antrenörlerini kapsar” denilmektedir.

5774 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesine göre, sporcunun şeref aylığı alma koşulları belirtilmiştir. Buna göre, Bu Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren amatör sporcular ile olimpiyat veya dünya şampiyonalarında takım sporlarında veya takım tasnifi yapılan branşlarda takım halinde şampiyon olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktörlerinden ve antrenörlerinden daha sonra ömür boyu hak mahrumiyeti cezası almadıkları ve başarı derecelerinin doping dahil herhangi bir sebeple geçersiz olarak kabul

edilmediği Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tarafından belgelendirilecek veya bildirilecek olanlara; Maliye Bakanlığına yazılı olarak müracaatları halinde ve başarı derecesinin kazanıldığı tarihten önceki bir tarih olmamak kaydıyla, 40 yaşını doldurdıkları tarihten başlatılmak üzere ve Türk vatandaşlığını korudukları müddetçe Bakanlar Kurulu kararı ile "Sporcu Şeref Aylığı" adı altında aylık bağlanmaktadır. Bununla birlikte, kapsama dahil amatör sporculardan, 1/7/2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun 5 inci maddesi çerçevesinde alacakları sağlık kurulu raporu neticesinde engellilik durumuna göre tüm vücut fonksiyonlarının en az % 40'ını kaybetmiş olduğu Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığının 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca oluşturmuş olduğu sağlık kurullarınca karar verilenlere yaş kaydı aranmaksızın bu fıkradaki usul ve esaslara göre aylık bağlanmakta ve ödenmektedir. Engellilik durumuna göre aylık bağlanandan, engellilik durumunun geçici olduğu anılan sağlık kurulunca karara bağlananlar, 40 yaşını doldurdıkları tarihe kadar üç yılda bir muayeneye tabi tutulmaktadır.

5774 sayılı Kanunu'nun 4 üncü maddesinde sporcunun ölümü durumunda aile fertlerine aylık bağlanması konusunu açıklamaktadır. Buna göre, "sporcu şeref aylığı almakta iken ölen amatör sporcular ile 40 yaşını doldurmamış olmaları sebebiyle henüz aylık bağlanmaksızın ölen amatör sporcuların; 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine göre ölüm aylığı bağlanması şartlarını haiz olan eşlerine bu şartları haiz olmaya devam ettikleri müddetçe, aylık bağlanan eşin ölümü veya aylık bağlanması şartlarını kaybetmesi halinde ise yine 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre ölüm aylığı bağlanması şartlarını haiz çocuklarına bu şartları haiz olmaya devam ettikleri müddetçe aylık bağlanır. Eş veya çocuklara bağlanacak aylıkların ödenmesine, hak sahiplerinin Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığına yazılı talepleri üzerine ve ölüm tarihini izleyen aylık ödeme döneminden itibaren başlanır. Aylık ödenmesine ilişkin şartlara, ölüm tarihinden daha sonraki bir tarihte haiz olanlara ise, bu şartlara haiz olduktan sonraki yapacakları müracaatı izleyen aylık ödeme döneminden itibaren aylık ödenmeye başlanır" şeklinde konu tanımlanmıştır. Eşe bağlanacak aylık tutarı, sporcu şeref aylığı aylık tutarının % 75'inin; çocuklar için bağlanacak aylığın toplam tutarı ise aylık tutarının % 50'sinin hesaplanması sonucu bulunacak tutardır. Eğer birden fazla çocuğun aylığı hak etmesi durumunda sporcu aylığının yüzde ellisi eşit oranda paylaşılmaktadır.

Sonuç

4857 sayılı İş Kanunu'nun 4 üncü maddesine göre sporcular İş Kanununa tabi değillerdir.. İş Kanunu hükümlerine göre kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ve yıllık izin hakkı talep edilememektedir.

Türkiye'de Sporda Sosyal Güvenliğe yönelik yapılan değerlendirme ve çalışmalara bakıldığında, temel yaklaşımların olduğu görülmektedir. Sosyal güvenlik açısından sporcuları amatör ve profesyonel olarak ikiye ayırmak gerekmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu kapsamında yer almasalar da profesyonel sporcuların sosyal güvenlik hakları vardır. Profesyonel sporcular 5510 sayılı Kanunun 4/a maddesi kapsamında "hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar" 4/a sigortalısı olarak sayılmaktadır. Bununla birlikte, spor kulüplerinde çalışan menajer, teknik direktör ve antrenörler sigortalı sayılmaktadır. Buna rağmen, amatör sporcuların sosyal güvenlik hakkı

ise, ilgilendikleri spor faaliyeti ile ilgili işçi işveren ilişkisi olmadığından dolayı sigortalı sayılmamaktadırlar.

Profesyonel spor kulüpleri, sporcularını sigortalı olarak Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirmek zorundadırlar. Sporculara ödenen ücretler, aylık sigorta primi üzerinden olmasına karşın, daha düşük miktarda bildirim yapılması halinde Sosyal Güvenlik Kurumu'nun yapacağı denetimlerde bu durumun tespit edilmesi halinde, kulüpler ceza ödemek zorunda kalacaktır.

Sporcu Şeref Aylığı, 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun'un 3 üncü maddesinde açıklanmıştır. Daha önceden konu 13.10.1983 tarih 18190 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan mülga 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında ele alınmıştır.

2913 sayılı mülga Kanun'un 4 üncü maddesi gereğince "şampiyon sporcunun kırk yaşını doldurmadan önce çalışma gücünün yüzde otuz beşini kaybetmesi halinde aylık, bu durumun meydana geldiği tarihten itibaren bağlanır şartı varken 5774 sayılı Kanun'da ise, sporcunun çalışma gücünün yüzde kırkını kaybetmesi durumunda kırk yaş şartı aranmayacaktır.

KAYNAKLAR

Alcock, A, Margaret M ve Rowlingson K (2011) Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar. Ankara: Siyasal Kitapevi (çev. Şenay Gökbayrak, Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel).

Alceylan, Ç. (2007). Sosyal Güvenlik Açıkları ve Dünden Bugüne Sosyal Güvenlik Sistemimiz. Bütçe Dünyası. 2(26): 70-84.

Güzel, A., Okur, R., A., ve Caniklioğlu, N. (2012). Sosyal Güvenlik Hukuku. İstanbul: Beta Yayınevi.

Koray, M. (2008) Sosyal Politika. Ankara: İmge Kitabevi.

Korkusuz, Refik, M. ve Uğur, S. (2013). Sosyal Güvenlik Hukuku. Bursa: Ekin Yayınevi.

Kurt, R. (2009). Sosyal Güvenlik Reformu Rehberi. İstanbul: Tiem Yayınları.

Kuruca, M., Özdamar, M. (2013). Tüm Yönleriyle Emeklilik. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

Şakar, M. (2009). Sosyal Sigortalar Uygulaması. İstanbul: Beta Yayınları.

Talas, C. (1979). Sosyal Ekonomi. Ankara: Sevinç Yayınları.